

De samenhang bij christenen tussen evolutie- en klimaatstandpunten¹

Eva van Urk

Abstract Zowel de evolutietheorie als de these van antropogene (door de mens veroorzaakte) klimaatverandering zijn spannende onderwerpen voor christenen, waarover uiteenlopend gedacht wordt. Tussen evolutiestandpunten en klimaatscepticisme blijkt een opvallende samenhang te bestaan. Hoewel zowel evolutie-accepterende als evolutie-kritische christenen zich klimaatsceptisch kunnen uiten, zien we dat theïstisch evolutionisten over het algemeen eerder de wetenschappelijke consensus ten aanzien van antropogene klimaatverandering accepteren dan creationisten. Een van de belangrijkste oorzaken hiervan is dat de afwijzing van evolutiewetenschap een voedingsbodem is voor wantrouwen jegens klimaatwetenschap. Klimaatwetenschappers maken immers gebruik van evolutionaire modellen. Daarbij staan theïstisch evolutionisten doorgaans positiever tegenover de seculiere wetenschap en haar resultaten. Maar hoewel het christelijk geloof voor zowel creationisten als theïstisch evolutionisten aanleiding kan geven tot klimaatsceptis, bestaan er tegelijkertijd verschillende argumenten vanuit de christelijke traditie om klimaatverandering en de menselijke rol daarin serieus te nemen.

christelijk geloof, evolutietheorie, klimaatverandering, klimaatscepticisme, attitudes

1. Inleiding

Net zoals de evolutietheorie een spannend thema is voor christenen, zoals blijkt uit geëngageerde en hoogoplopende discussies tussen met name creationisten en theïstisch evolutionisten,² is klimaatverandering dat evenzeer. Ondanks de wetenschappelijke consensus onder klimaatwetenschappers is niet iedereen binnen de christelijke kring – net zoals daarbuiten – ervan

¹ Dit artikel is deels gebaseerd op een lezing tijdens de studiedag 'En God zag dat het goed was' op 29 november 2019 in Nijkerk. Ik dank prof. Gijsbert van den Brink en prof. Peter-Ben Smit voor hun feedback op eerdere versies ervan.

² Onder 'creationisme' versta ik, in grote lijnen, de afwijzing onder christenen van de evolutietheorie (of een deel van de evolutietheorie) als een verklaring van hoe het leven op aarde zich ontwikkeld heeft. Onder 'theïstisch evolutionisme' versta ik de acceptatie van de evolutietheorie als een verklaring van hoe God de wereld zoals we die nu kennen tot stand gebracht heeft.

overtuigd dat de mens verantwoordelijk is voor de huidige opwarming van de aarde. Ook hier is sprake van een grote verdeeldheid: sommigen ontkennen ronduit dat er sprake is van klimaatverandering, anderen menen dat die er wel is maar zijn ervan overtuigd dat natuurlijke oorzaken de grootste boosdoener zijn, en nog weer anderen erkennen het aandeel van de mens in de temperatuurstijging op aarde. Ook roepen sommigen – hoe ze ook precies denken over klimaatverandering – op tot duurzamer gedrag, terwijl anderen dit niet zo nodig vinden en het zelfs als ‘overdreven’ beschouwen. De emoties lopen soms hoog op en de verwijten over en weer zijn fel (vergelijk ook Van Urk 2019: 119-125).³

In dit artikel ga ik in op de opvallende samenhang tussen klimaatscepticisme en evolutiestandpunten.⁴ Wat namelijk opvalt onder christenen in Nederland en daarbuiten is dat het denken over evolutie en het denken over klimaat elkaar beïnvloeden. De zojuist genoemde discussies staan dan ook niet los van elkaar, maar lopen veelal in elkaar over (hoewel ze ook onafhankelijk van elkaar gevoerd kunnen worden). In dit artikel onderscheid en analyseer ik een aantal veelgehoorde argumenten ten aanzien van klimaat(scepsis) en evolutie. Wat staat er op het spel voor gelovigen? In mijn bespreking beperk ik me daarbij tot evolutie- en klimaatstandpunten onder (orthodoxe) protestanten en evangelicalen in Nederland en Amerika zoals die naar voren komen in de christelijke media.⁵

Evolutie- en klimaatstandpunten gaan hand in hand

Een beter inzicht in de verwevenheid van evolutie- en klimaatstandpunten onder christenen is onder meer van belang voor het voortgaande debat over geloof en wetenschap zoals dat in Nederland (en daarbuiten) gevoerd wordt onder diverse betrokkenen. Denk aan theologen en andere wetenschappers, predikanten, kerkelijk werkers, docenten, jongeren en gemeenteleden. Zo is het over en weer duidelijk(er) hoe de kaarten op tafel liggen; dat leidt tot een beter onderling begrip en zet aan tot verdere discussie.

³ Sommige delen in dit artikel bouwen voort op of verschenen in een andere vorm in Van Urk 2019. Waar dat aan de orde is, geef ik een verwijzing in de tekst.

⁴ De term ‘klimaatscepsis’ zoals ik die gebruik in dit artikel is beschrijvend bedoeld (dus geenszins pejoratief) en verwijst hoofdzakelijk naar de drie hoofdvormen van kritiek op de klimaatwetenschap zoals ik die weergeef in §3. Onder de term ‘klimaatscepsis’ versta ik voorts ook de afwijzing van – of sterke kritiek op – de breed gevoelde noodzaak om maatregelen te treffen tegen (de gevolgen van) klimaatverandering, terwijl de problematiek ervan (in meerdere of mindere mate) wel onder ogen gezien wordt. Zie bijvoorbeeld de argumenten ten aanzien van de eindtijd in §4.

⁵ Zie voor een analyse van klimaatscepsis onder Amerikaanse rooms-katholieken (zonder verwijzing naar evolutiestandpunten) bijvoorbeeld Vincentnathan, Vincentnathan en Smith 2016. Deze onderzoekers geven aan dat katholieken vergelijkbare vormen van klimaatscepsis uiten als andere christenen, zoals een angst voor ‘neopaganisme’ (in dit artikel: ‘het aanbidden van de schepping’), maar ook appelleren aan de (rooms-) katholieke traditie. Daarbij leggen ze pauselijke en andere gezaghebbende uitspraken bijvoorbeeld zó uit dat de these van door de mens veroorzaakte klimaatverandering minder gewicht krijgt of in een ander daglicht komt te staan (132-136).

Niet alleen uit opinieartikelen in de christelijke media blijkt dat evolutie- en klimaatopvattingen vaak hand in hand gaan, ook empirisch onderzoek heeft aangetoond dat er een verband bestaat onder christenen tussen beide. Vooral in de Amerikaanse context zijn hiernaar de nodige studies verricht. Hoewel de Amerikaanse context natuurlijk niet geheel representatief is voor Nederland, geven deze onderzoeken toch een verhelderend beeld. Zo blijkt dat christenen die de evolutietheorie aanvaarden, ook eerder geneigd zijn de menselijke rol in klimaatverandering te erkennen (ook op dit punt uitte ze zich dus in lijn met de wetenschappelijke consensus). Creationisten tonen zich juist eerder sceptisch als het gaat over de menselijke bijdrage aan de verandering van het klimaat. Daarbij hangen evolutieattitudes iets sterker samen met religieuze factoren (dus bijvoorbeeld christelijke geloofsopvattingen) dan dat klimaatattitudes dat doen. Klimaatattitudes laten zich op hun beurt weer iets sterker bepalen door politieke factoren, zoals conservatisme en liberalisme. Gezamenlijke voorspellers voor zowel evolutie- als klimaatscepsis blijken daarbij onder andere politiek-conservatieve overtuigingen, een gebrek aan vertrouwen in wetenschap, een lager opleidingsniveau en een hermeneutiek waarin de Bijbel zoveel mogelijk letterlijk gelezen wordt (zie Tom 2018; Ecklund e.a. 2017; Carter en Wiles 2014; Carr e.a. 2012).

Geen verborgen x-factor in klimaatverandering

In het vervolg van dit artikel beschrijf ik eerst de wetenschappelijke consensus in de klimaatwetenschap, aangezien het deze stand van zaken is waartegen zogeheten ‘klimaatsceptici’ zich afzetten. Deze informatie hebben we nodig om hen adequaat te situeren (2). Vervolgens onderscheid ik drie hoofdvormen van klimaatscepticisme; veel christelijke en niet-christelijke klimaatsceptische argumenten lijken onder deze drie vormen ondergebracht te kunnen worden (3). Daarna komen achtereenvolgens christelijke klimaatscepsis in algemene zin (nog los van evolutiestandpunten) aan de orde (4) en specifiek creationistische klimaatscepsis. Wat zijn veelgehoorde argumenten? (5) Tot slot volgt een aantal christelijke argumenten vóór klimaatactie, die zowel voor creationisten als theïstisch evolutionisten zeggingskracht hebben. Waarom zou een christen, hoe die nu ook precies over evolutie denkt, zich wat aantrekken van klimaatverandering en de menselijke rol daarin? (6)

2. Wetenschappelijke consensus in de klimaatwetenschap

Wanneer klimaatwetenschappers het hebben over het klimaat, bedoelen ze – eenvoudig gedefinieerd – het gemiddelde weer over een langere periode in een bepaalde geografische regio. Een belangrijke bron die de stand van zaken in de klimaatwetenschap samenvat, is het klimaatpanel ‘Intergovernmental Panel on Climate Change’ (IPCC) van de Verenigde Naties. Wat is de hoofdlijn van IPCC-rapporten, die om de vijf à zes jaar verschijnen?

De afgelopen 130 jaar is het gemiddeld 1,0 °C warmer geworden op de hele aarde. Die opwarming is niet gelijk verdeeld, maar verschilt per regio. Volgens de overgrote meerderheid van klimaatwetenschappers is het “extreem waarschijnlijk” (zo geeft het IPCC aan in haar vijfde en

latere rapporten)⁶ dat broeikasgassen zoals koolstofdioxide (CO₂) en methaan de hoofdoorzaak van deze stijging zijn. Die broeikasgassen komen vrij door de menselijke verbranding van fossiele brandstoffen. Daarbij moeten we denken aan onze automotoren, fabrieken, cv-ketels enzovoort. Verder leveren onder andere afvalverwerking, ontbossing, landbouw en veeteelt een bijdrage. Kortom, de huidige klimaatverandering, die onder meer bestaat uit een opwarming van de aarde, is overwegend ‘antropogeen’: van menselijke oorsprong. Zo geeft klimaatonderzoeker Geert-Jan van Oldenborgh van het KNMI te kennen:

Voor wetenschappers is er geen grotere uitdaging dan een gat slaan in een bestaande theorie. Als je een nog onbekende oorzaak voor klimaatverandering vindt, sta je meteen in het toonaangevende wetenschappelijke tijdschrift *Nature*. Alle mogelijke oorzaken – veranderende sterkte van de zon, oceaanstromingen, schommelingen van de aardbaan, vulkaanuitbarstingen – zijn afgepeld. Telkens blijft maar één oorzaak over: de door mensen veroorzaakte CO₂. Geloof me: er is geen verborgen x-factor in klimaatverandering. (Van Mersbergen en Van Dongen 2019)

Over het antropogene karakter van de huidige klimaatverandering bestaat in wetenschappelijke kring dus nauwelijks twijfel. Er zijn dan ook verschillende toekomstscenario's, afhankelijk van de mate waarin we er als mensheid in zullen slagen de uitstoot van broeikasgassen te verminderen. Als we effectieve maatregelen nemen (nog los van de vraag welke dat precies zijn) blijft de opwarming wellicht beperkt tot 0,9 tot 2,3 °C. Zo niet, dan kan de aarde zelfs 3,2 tot 5,4 °C warmer zijn aan het eind van deze eeuw.

Zo'n verdergaande opwarming van de aarde heeft tal van negatieve gevolgen. Te denken valt aan voedseltekorten, tekort aan drinkwater, gezondheidsproblemen, dorpen en andere leefomgevingen die onder water komen te staan (zeespiegelstijging), massale migratiestromen, extreem weer, hittegolven, oceaanzuriging, bosbranden en het uitsterven van vele dier- en plantsoorten. Er staat dus nogal wat op het spel voor mens, dier en de verdere natuur.

3. Drie hoofdvormen van klimaatscepticisme

Het thema ‘klimaat’ is niet alleen het onderzoeksterrein van klimaatwetenschappers, maar zoals bekend ook onderwerp van verhitte politieke en maatschappelijke discussies. Hoewel klimaatwetenschappers overwegend zoveel mogelijk in neutrale/objectieve zin spreken over ‘klimaat’ en ‘klimaatverandering’, hebben de politiek en het publiek het ook over enerzijds ‘klimaatcrisis’ en ‘klimaatontkenners’ en anderzijds over ‘klimaathysterie’ en ‘klimaatreligie’. Er volgen dus nogal wat aanhangsels bij het woord ‘klimaat’, afhankelijk van wat men daarvan vindt en van wat men denkt dat er gebeuren moet. De verschillende ‘klimaat termen’ weerspiegelen dan ook de heersende polemiek en polarisatie.

In het algemeen onderscheid ik (op basis van een steekproef uit de literatuur hierover) drie hoofdvormen van klimaatsceptisis, ongeacht wat de specifieke achtergrond is van die scepsis. Veel klimaatsceptische uitingen, of die nu van christelijke of niet-christelijke oorsprong zijn,

⁶ Zie voor het ‘Fifth Assessment Report’ <https://www.ipcc.ch/report/ar5/syr/>.

lijken onder te brengen in een van deze drie categorieën. Ik noem ze hieronder achtereenvolgens, waarbij de eerste categorie de meest klimaatkritische categorie is en de laatste de minst:

1. Er is momenteel geen sprake van klimaatverandering. Oftewel: er is geen urgent probleem en er hoeven geen maatregelen te worden getroffen.
2. Er is wel klimaatverandering, maar de mens is niet de (hoofd)oorzaak. Men wijst hier bijvoorbeeld op natuurlijke, niet-antropogene oorzaken die verantwoordelijk zouden zijn voor de huidige verandering van het klimaat en merkt op dat klimaatverandering van alle tijden is. Net als in het verleden zouden ook nu met name zonneactiviteit en zeestroming de boosdoeners zijn.
3. De mens veroorzaakt weliswaar de huidige klimaatverandering, maar de gevolgen daarvan zijn niet problematisch of veel minder groot dan wordt voorgesteld door klimaatwetenschappers. Klimaatsceptici in deze categorie nemen bijvoorbeeld in kritische zin een woord als 'klimaatalarmisme' in de mond.⁷

Uit deze drie hoofdvormen van klimaatscepticisme laat zich afleiden dat er gradaties zijn in de aard en mate van klimaatscepsis. Niet iedereen is kritisch om dezelfde redenen en in dezelfde mate. Dat zal ook in het vervolg van dit artikel blijken, wanneer we kijken naar een aantal van de meest gehoorde redenen waarom christenen, en onder hen creationisten, kritisch zijn over de wetenschappelijke bevindingen ten aanzien van de huidige klimaatverandering.

4. Christelijke klimaatscepsis

Wat zijn nu veelgehoorde argumenten van christelijke klimaatsceptici? Ik onderscheid er drie, die nog los staan van evolutiestandpunten. Zowel een creationist als een theïstisch evolutionist zou zich dus langs deze lijnen kunnen uitlaten. In de praktijk komen de onderstaande argumenten ook samen voor en lopen ze door elkaar.

Ten eerste zijn sommige christenen ervan overtuigd dat het in het licht van *Gods scheppingswerk en voorzienigheid* hoogmoedig is om te veronderstellen dat een mens invloed zou hebben op het klimaat, ten goede of ten kwade (vergelijk ook Van Urk 2019: 120-121). Aangezien God zelf het klimaat geschapen heeft en erover gaat, moeten we niet denken dat wij mensen de aardse klimaatsystemen zouden kunnen beïnvloeden of ontregelen, of dat we zelfs een plaats hebben in de controlekamer, alsof we het klimaat zouden kunnen managen (denk aan internationale afspraken om de opwarming te beperken tot 2 °C en bij voorkeur 1,5 °C). Dat gaat ons boven de pet. Bovendien zegt God in *Genesis* 8,21-22 het volgende: "Nooit weer zal ik de aarde vervloeken vanwege de mens, want alles wat de mens uitdenkt, van zijn jeugd af aan, is nu eenmaal slecht. Nooit weer zal ik alles wat leeft doden, zoals ik nu heb gedaan. Zolang de

⁷ In Nederland, zo blijkt uit het representatieve onderzoek 'De klimaatwet' in 2018 onder ruim 55.000 inwoners, denkt 71 procent van de bevolking dat het vooral de invloed van de mens is die de opwarming van de aarde veroorzaakt, vindt 23 procent dat dat niet zo is, en heeft 6 procent daarover geen mening of weet het niet. Daarbij denkt 65 procent dat een verandering in menselijk gedrag het opwarmen van de aarde kan verminderen, vindt 27 procent dat dat niet zo is, en heeft 7 procent daarover geen mening of weet het niet (EenVandaag Opiniepnl 2018).

aarde bestaat, zal er een tijd zijn om te zaaien en een tijd om te oogsten, zal er koude zijn en hitte, zomer en winter, dag en nacht – nooit komt daar een einde aan.” Het is dus nogal aanmatigend, en het getuigt zelfs van een gebrek aan geloofsvertrouwen, wanneer we menen zelf verantwoordelijk te zijn voor welke kant het opgaat met de natuur- en klimaatomstandigheden op aarde (zie Bakker 2017; Buitelaar 2009).

Ten tweede zijn er christenen die niet per se uitsluiten dat de huidige klimaatverandering ook door mensen veroorzaakt zou kunnen worden, maar, zo stellen ze, de vreselijke verschijnselen die daarmee gepaard gaan, horen bij *de eindtijd* (vergelijk ook Van Urk 2019: 122). Zij bedienen zich dus van een *eschatologisch* argument, ontleend aan de apocalyptische literatuur in de Bijbel. Het gaat bij de huidige klimaatverandering om ontwikkelingen die deel uitmaken van Gods plan. In die zin hoeven we ons niet al te veel zorgen te maken over de gevolgen van ons gedrag, zoals de uitstoot van broeikasgassen. Een treffend voorbeeld is de volgende uitspraak van ondernemer Johan Huibers, die in Nederland een replica van de ark van Noach bouwde: “Ik vlieg niet minder omdat het slecht is voor het milieu en ik rij er ook niet minder om. Het heeft geen effect. (...) De noordpool smelt, dat doet God. In Jesaja staat het al: de hemellichamen zullen wankelen, de aarde zal tollen als een dronkeman. We zijn er bijna, we leven in de eindtijd.” (Meijer 2018)

Ten derde valt wel te horen dat de grote huidige aandacht voor milieu en klimaat een teken is van *het aanbidden van de schepping* (moeder Aarde, Gaia) in plaats

van de Schepper. Hier is dus de *godsleer* in het geding en ziet men de grote zorgen over de gevolgen van klimaatverandering als een vorm van idolatrie. Terwijl anderen het zoeken naar een goede omgang met de schepping zien als een manier om God te eren, is er hier de vrees dat dit afleidt van het ware Evangelie en de missie van de kerk. Sceptici in deze categorie spreken bijvoorbeeld over ‘klimaatreligie’ (zie Van Genderen 2019; vergelijk ook Van Dijk 2019). Zo zien we dat er verschillende redenen kunnen zijn voor christenen, nog los van de vraag hoe zij over evolutie denken, om kritisch te staan tegenover klimaatwetenschap en de huidige consensus ten aanzien antropogene opwarming. Zoals aangegeven, kunnen de genoemde argumenten ook tezamen ingebracht worden; ze sluiten elkaar over en weer niet logischerwijs uit. Hoewel de tweede positie – klimaatverschijnselen horen bij de eindtijd – meer ruimte laat voor de mogelijkheid van een menselijke beïnvloeding van het klimaat dan de eerste positie – die spreekt over menselijke hoogmoed in het licht van Gods scheppingswerk en voorzienigheid – hebben ze met elkaar gemeen dat de menselijke invloed en verantwoordelijkheid ten aanzien van het klimaat (voor zover men die onderscheidt) op een tweede plan komen of zelfs niet echt ter zake doen. Oftewel, men ziet niet echt een probleem in klimaatverandering, althans niet een probleem waar de mens oplossingen voor aan zou moeten of kunnen dragen. Het is denkbaar dat iemand zich zowel beroept op Gods scheppingswerk en voorzienigheid als de eschatologie om te betogen dat we feitelijk met lege handen staan tegenover de ‘krachten van de natuur’ onder Gods bewind. Verder is het derde argument – serieuze aandacht voor milieu en klimaat is een teken van het aanbidden van de schepping – ook verenigbaar met de andere twee argumenten. Als de vraag naar de menselijke rol in klimaatverandering (en

Is het hoogmoedig te veronderstellen dat een mens invloed zou hebben op het klimaat?

eventuele andere milieukwesties) als het ware wordt ‘gesmoord’ onder verwijzing naar Gods scheppingswerk en voorzienigheid en/of de eindtijd, dan is alle zorg en activiteit daaromtrent al gauw een ietwat verdachte en niet-Bijbelse aangelegenheid.

Sommige opinies delen klimaatsceptische christenen ook met niet-christenen en seculiere personen, zoals de gedachte dat de huidige klimaatverandering een natuurlijke oorsprong heeft omdat klimaatverandering ‘van alle tijden’ is. Andere zijn juist specifiek ontleend aan een bepaalde opvatting van de christelijke leer. In elk geval zien we dus dat klimaatscepticisme onder christenen samenhangt met de behoefte het onderwerp vanuit de eigen christelijke achtergrond te doordenken en van daaruit tot stellingnames te komen.

5. Creationistische klimaatbezwaren

Nadat hierboven drie veelgehoorde argumenten van christelijke klimaatsceptici aan de orde kwamen, zoals die gebruikt worden door een verscheidenheid aan christenen, sta ik nu stil bij drie specifiek creationistische klimaatbezwaren. Voor een deel klinken daar ook dezelfde motieven in door als naar voren kwamen in de vorige paragraaf (denk vooral aan Gods scheppingswerk en voorzienigheid). De vraag luidt nu dus: op welke manieren speelt de afwijzing van de evolutietheorie een rol in klimaatsceptis zoals die voorkomt onder christenen?

Volgens sommigen verklaart de zondvloed de huidige opwarming van de aarde

Binnen het creationisme wordt uiteenlopend over klimaatverandering gedacht. Hoewel creationisten, in vergelijking met theïstisch evolutionisten, vaker klimaatsceptisch zijn – zoals in de introductie naar voren kwam op basis van empirisch onderzoek – is het niet zo dat een creationist per

definitie een klimaatscepticus is (en vice versa). Zo zijn er ook creationisten die de rol van de mens in de huidige klimaatverandering erkennen en dus de consensus onder klimaatwetenschappers bijvallen. En niet ieder van hen ziet deze klimaatverandering vervolgens onder verwijzing naar Gods voorzienigheid, naar de eindtijd of naar het gevaar van idolatrie als een schijnprobleem (zie De Vries 2017). Soms klinkt het zelfs dat een creationistische visie (in de zin van geloof in een schepping in zes dagen) een beter fundament biedt voor rentmeesterschap en duurzaamheid (in brede zin) dan het evolutionaire gedachtegoed. Een letterlijke lezing van *Genesis* 1 brengt immers ook tot de vaststelling dat de mens op de zesde scheppingsdag de opdracht kreeg om de aarde ‘te bouwen en te bewaren’ (zie Reformatorisch Dagblad 2018). Desalniettemin, wanneer creationisten zich kritisch uitlaten over antropogene klimaatverandering, doen ze dat vaak op basis van de onderstaande argumenten.

1. *Klimaatwetenschappers maken gebruik van evolutionaire modellen*

Een van de grootste struikelblokken voor klimaatsceptische creationisten is begrijpelijkerwijs dat klimaatwetenschappers gebruikmaken van evolutionaire modellen. Hun resultaten en voorspellingen zijn volgens hen daardoor onbetrouwbaar. Met andere woorden, het verwerpen van evolutiewetenschap – het kenmerk van alle vormen van creationisme – is zo een voedingsbodem voor wantrouwen in klimaatwetenschap. Zo stelt een geïnterviewde creationistische student:

Als je kijkt naar van die mensen die over klimaatverandering praten; dat zijn bigbangfiguren, evolutionisten. Hun wetenschap is gebaseerd op een paar hele verkeerde veronderstellingen over hoe de wereld ontstaan is. Zij maken dus grote sprongen als het gaat over fundamentele dingen, of dat nu opwarming of CO₂-levels zijn. Daardoor zijn ze niet geloofwaardig. (Carr, Patterson, Yung en Spencer 2012) [vertaling EvU]

Het wekt dan ook geen verbazing dat men binnen het creationisme afwijkt van de wetenschappelijke consensus en andere verklaringen biedt voor wat er vandaag de dag aan de hand is met het klimaat. Een van de theorieën is bijvoorbeeld dat de zondvloed waarover *Genesis* spreekt (men dateert deze op zo'n 4300 jaar geleden) de huidige opwarming van de aarde verklaart. Klimaatwetenschappers die deze wereldwijde vloed niet in aanmerking nemen, zijn dan ook niet in staat om een goed beeld te vormen van de huidige klimaatpatronen (zie Foley 2014; Ham 2010).

Verder gaat men ervan uit dat de opwarming die we vandaag de dag meemaken beter te duiden is als onderdeel van natuurlijke, aardse cycli dan als veroorzaakt door menselijke invloed (hoewel men een relatief kleine bijdrage van de mens mogelijk acht). Als je namelijk – zoals evolutiewetenschappers doen – uitgaat van een aarde van miljoenen jaren oud, dan hebben de veranderingen in het klimaat zich altijd heel gradueel en langzaam voltrokken. Vandaag de dag lijkt de klimaatverandering (zoals die er altijd al geweest is) dan opeens bijzonder snel te gaan ten opzichte van die eeuwenoude patronen. Dat is dan ook de reden dat klimaatwetenschappers niet anders kunnen dan uitgaan van de mens als dominante factor. Een andere zinnige verklaring is immers niet meteen voorhanden. Als je daarentegen vasthoudt aan wat de Bijbel suggereert, namelijk een aarde van zo'n 6000 jaar oud, dan was het altijd al zo dat temperatuurschommelingen en wisselingen tussen warmere en koudere perioden zich in een sneller tempo voltrokken hebben, en dat dus nog steeds doen. Er is dus geen bijzondere reden om aan te nemen dat er nu iets anders aan de hand is dan hoe het er altijd al aan toegaat in de natuur (zie Foley 2014). Kortom, de leidende gedachte is dat de achterliggende evolutionaire modellen van klimaatwetenschappers hen op een verkeerd spoor zetten. Alleen vanuit een creationistisch model zouden we klimaatverandering betrouwbaar kunnen duiden en verklaren (vergelijk ook Van Urk 2019: 125-126, 128).

2. De wetenschappelijke gemeenschap weet zich niet los te maken van tunnelvisies

Sommige creationisten zijn van mening dat de wetenschappelijke gemeenschap onvoldoende luistert naar creationistische kritieken. Men voelt zich in de hoek gezet en niet serieus genomen. Zo zou dat ook gebeuren bij klimaatsceptische argumenten, of die nu van christenen afkomstig zijn of niet. In een recensie van de vorig jaar verschenen bundel *En God zag dat het goed was: christelijk geloof en evolutie in 25 cruciale vragen* op de website van het Logos Instituut, wordt bijvoorbeeld verwezen naar de klimaatkritische journalist Marcel Crok. Op basis van Croks bevindingen, stelt men dat zowel in het evolutie- als in het klimaatdebat andersdenkenden genegeerd worden. De kritiek op de bundel is dan dat men een te zelfverzekerde toon aanslaat, alsof evolutie als een paal boven water staat (Hofman 2019).

3. *'Evolutionisten' hebben meer aanleiding tot klimaatstress omdat ze speelbal zijn van de natuur*

Een derde specifiek creationistisch klimaatsceptisch geluid is het volgende. Terwijl we er als mensen op mogen vertrouwen dat God als goede en almachtige Schepper blijvende zorg draagt voor zijn schepping, en er dus een hoopvol perspectief is, raken veel zogeheten 'evolutionisten' steeds meer in de stress. Dat is ook niet zo vreemd, want zij voelen zich feitelijk als een speelbal van de natuur. Aangezien 'de evolutie' zich niet bekommert om het lot van de mensheid, die net zo goed uit zou kunnen sterven, is de huidige klimaatverandering met al haar voorspelde negatieve gevolgen een grote bedreiging. Een deel van de huidige klimaatstress komt dan ook voort uit het loslaten van het klassieke scheppingsgeloof en het vertrouwen in God als Schepper (zie White 2015). Ook hier speelt dus – net als bij het eerste algemeen-christelijke argument in de vorige paragraaf – een beroep op Gods voorzienigheid om te bepleiten dat we ons geen (of in elk geval niet al te veel) zorgen hoeven te maken over het klimaat.

Het aardige is hier dat er een addertje onder het gras zit. Ook theïstisch evolutionisten kunnen zich namelijk (logischerwijs) bedienen van een dergelijke kritiek op mensen met 'klimaatstress'. Kenmerkend voor het theïstisch evolutionisme is immers dat men Gods leiding ontwaart in het evolutionaire proces; dat proces is dus niet totaal willekeurig en doelloos. Oftewel, ook christenen die de evolutietheorie accepteren hoeven zich geen speelbal van de natuur te voelen maar kunnen zich beroepen op Gods voorzienigheid om de risico's van klimaatverandering te bagatelliseren (vergelijk ook Van Urk 2019: 126-127).

6. Tot slot: christelijke argumenten voor klimaatactie

Om dit artikel niet in sceptische sferen af te sluiten, draai ik de vraag ten slotte nog om: waarom zou een christen, hoe die nu ook precies over evolutie denkt, zich wat aantrekken van klimaatverandering en zijn of haar rol daarin? Ik noem vier argumenten.

Ten eerste geeft het geen pas om de klimaatwetenschap simpelweg te negeren of te bagatelliseren. Het is nodig om bescheiden te zijn over onze eigen expertise, net zoals dat geldt ten aanzien van evolutiewetenschap – tenminste, voor zover we geen klimaatwetenschappers of evolutiebiologen zijn. Hier is de leidende vraag van Gijsbert van den Brink van belang en prikkelend, zoals hij die stelt in zijn boek *En de aarde bracht voort: christelijk geloof en evolutie: Wat als het waar is? Wat betekent dat dan voor ons leven en geloof?* Die vragen dienen we ook te stellen als het gaat over antropogene klimaatverandering.

Ten tweede is het nodig om de desastreuse gevolgen van de zonde serieus te nemen – het behoort immers tot de christelijke belijdenis dat we als mensen nu eenmaal brokken maken en dat dat grote gevolgen heeft voor onszelf en het leven om ons heen. In de Bijbel zien we al op diverse wijzen dat ons menselijk doen en laten niet op zichzelf staat, maar met allerlei draden verbonden is met het welzijn van onze medeschepselen en de niet-menselijke natuur. Denk bijvoorbeeld aan de oudtestamentische profeten, die het in hun (aan)klacht over de zonde en ongehoorzaamheid van het volk niet alleen laten bij de direct menselijke invloedssfeer maar een breder plaatje schetsen: "Het is een en al meened en bedrog, niets dan moord, diefstal en overspel; het ene bloedbad volgt op het andere. Daarom is het land in rouw gedompeld en bezwijken al zijn inwoners, mét de dieren van het veld en alles wat vliegt; zelfs de vissen in zee sterven uit." (*Hosea 4,2-3*) Is de hedendaagse wetenschappelijke constatering dat we zelfs het

klimaat (negatief) beïnvloeden dan zo moeilijk voorstelbaar? Klimaatwetenschappers weten ons pijnlijk precies duidelijk te maken hoe ons ongebreidelde (consumptie)gedrag en onze hebzucht – vertaald in de uitstoot van broeikasgassen – doorwerkt in het aardse klimaatsysteem, en welke rampzalige gevolgen dat heeft. In dit verband is het niet zo gek om de huidige ecologische destructie als *zonde* te benoemen, zoals bijvoorbeeld de Zuid-Afrikaanse theoloog Ernst Conradie dat doet (2017). Ook paus Franciscus spreekt over “ecologische zonde” (zie Nederlands Dagblad 2019).

Ten derde heeft God ons de opdracht gegeven om zorg en verantwoordelijkheid te dragen voor de schepping, en het mag evident zijn dat het klimaat ook onder de schepping valt. Zo krijgen we in *Genesis* 2 de opdracht om de aardse tuin “te bewerken en te onderhouden”. Velen interpreteren dat terecht als een vorm van rentmeesterschap, hoewel dat concept niet onomstreden is vanwege bijvoorbeeld management-achtige en antropocentrische connotaties (zie de kritiek van Van Montfoort 2019: 143-147). In elk geval dient ons rentmeesterschap (of welke omschrijving van onze rol die we dan ook maar verkiezen) zich dus ook uit te strekken tot zorg voor het klimaat.

Ten vierde is het theologisch niet correct om Gods zorg voor zijn schepping en de menselijke verantwoordelijkheid voor de aarde tegenover elkaar uit te spelen: ze

doen geen afbreuk aan elkaar (vergelijk ook Van Urk 2019: 131-134). Met andere woorden, het is niet zo dat er minder van ons gevraagd wordt – in de zin van duurzaam gedrag – omdat er uiteindelijk toch een ‘nieuwe hemel en aarde’ komt zoals God die belooft en bewerkstelligt. Hoewel God trouw is in het in stand houden van wat hij schiep en het werk van zijn handen niet laat varen, kunnen de gevolgen van onze ‘ecologische zonden’ enorm zijn – en dat zijn ze ook, gezien de wereldwijde opwarming. Er zijn dus ernstige consequenties wanneer we onze verantwoordelijkheden verzaken. Hoewel Paus Franciscus ons terecht voorhoudt dat vreugde en hoop ons dienen te vergezellen in onze strijd en zorg voor de planeet, mogen we die strijd en zorg nooit relativeren alsof de door ons aangedreven klimaatverandering geen realiteit zou zijn.

Gods zorg voor zijn schepping en de menselijke verantwoordelijkheid voor de aarde zijn niet tegenover elkaar uit te spelen

E. (Eva) van Urk MA is promovenda in de ecotheologie aan de Vrije Universiteit Amsterdam, de Faculteit Religie en Theologie. E.e.van.urk@vu.nl

Literatuur

- Bakker, T.** (2017). Klimaatalarmist rekent niet met Gods onderhouding van de schepping. <rd.nl/opinie/klimaatalarmist-rekent-niet-met-gods-onderhouding-van-de-schepping-1.1409837> [19 juni 2017].
- Buitelaar, P.** (2009). Alarm over klimaat zet Schep- per buitenspel. <rd.nl/opinie/alarm-over-klimaat-zet-schepper-buitenspel-1.133936> [11 december 2009].
- Carr, W., Patterson, M., Yung, L. en Spencer, D.** (2012). The Faithful Skeptics. Evangelical Religious Beliefs and Perceptions of Climate Change. *Journal for the Study of Religion, Nature and Culture* 6, 276–99.
- Carter, B. en Wiles, J.** (2014). Scientific Consensus and Social Controversy. Exploring Relationships between Students' Conceptions of the Nature of Science, Biological Evolution, and Global Climate Change. *Evolution: Education and Outreach* 7.1, 1–11.
- Conradie, E.** (2017). *Redeeming Sin? Social Diagnostics amid Ecological Destruction*. Lanham: Lexington Books.
- Dijk, D. van** (2019). Column: Groene afgoden. <rd.nl/opinie/column-groene-afgoden-1.1538211> [3 januari 2019].
- Ecklund E., Bolger D., Scheitle C. en Peifer J.** (2017). Examining Links between Religion, Evolution Views, and Climate Change Skepticism. *Environment and Behavior* 49.9, 985–1006.
- EenVandaag Opiniepanel** (2018). Onderzoek: 'De klimaatwet'. <eenvandaag.avrotros.nl/fileadmin/user_upload/PDF/Rapportageklimaatwet.pdf> [30 juni 2018].
- Foley, A.** (2014). Science Confirms Climate Change!. <answersingenesis.org/environmental-science/climate-change/science-confirms-climate-change/> [22 november 2014].
- Genderen, D. van** (2019). Het klimaat: de nieuwe religie. <dirkvangenderen.nl/2019/09/20/het-klimaat-de-nieuwe-religie/> [20 september 2019].
- Ham, K.** (2010). Global Warming—Normal in an Abnormal World. <answersingenesis.org/environmental-science/climate-change/global-warming-normal-in-an-abnormal-world/> [1 juli 2010].
- Hofman, H.** (2019). De theologen gaan voorop – Recensie 'En God zag dat het goed was'. <logos.nl/de-theologen-gaan-voorop-recensie-en-god-zag-dat-het-goed-was/> [11 november 2019].
- Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC)**. <ipcc.ch/>.
- Meijer, H.** (2018). Tegen het kwade aan. *Nederlands Dagblad*. 14 juli 2018.
- Mersbergen, C. van en Dongen, A. van** (2019). Klaar met alle meningen over klimaatverandering? Dit zijn de feiten. *Algemeen Dagblad*. 9 maart 2019.
- Montfoort, T. van** (2019). *Groene theologie*. Middelburg: Uitgeverij Skandalon.
- Nederlands Dagblad** (2019). Paus wil 'ecologische zonde' opnemen in de catechismus. <nd.nl/geloof/geloof/940213/paus-wil-ecologische-zonde-opnemen-in-de-catechismus> [15 november 2019].
- Paus Franciscus** (2015). *Laudato Si'. Encycliek van Paus Franciscus. Over de zorg voor het gemeenschappelijke huis* Baarn: Adveniat geloofseducatie B.V.
- Reformatorisch Dagblad** (2018). Pleidooi voor rentmeesterschap is Bijbelse opdracht. <rd.nl/opinie/commentaar/pleidooi-voor-rentmeesterschap-is-bijbelse-opdracht-1.1473126> [12 maart 2018].
- Tom, J.** (2018). Social Origins of Scientific Deviance. Examining Creationism and Global Warming Skepticism. *Sociological Perspectives* 61.3, 341–60.
- Urk, E. van** (2019). Wat heeft Dordrecht met Katowice te maken? Gereformeerde theologie en klimaatverandering. *Theologia Reformata* 62.2, 115-134.
- Vincentnathan, L., Vincentnathan S. en Smith, N.** (2016). Catholics and Climate Change Skepticism. *Worldviews* 20.2, 125-149.
- Vries, W. de** (2017). Klimaat hangt nauw samen met menselijk gedrag. <logos.nl/klimaat-hangt-nauw-samen-menselijk-gedrag/> [11 augustus 2017].
- White, A.** (2015). The Globe Is Warming, But It's Not Your Fault! <answersingenesis.org/environmental-science/climate-change/globe-is-warming-but-its-not-your-fault/> [4 maart 2015].